

התרומה, הרי שתי הקופות מותרות [ולקמן בגמרא מתבאר ביתר ביאור סברתו של רבי יוחנן].⁽¹¹⁾

והשתא תיקשי: **בשלמא לריש לקיש**, הסובר תרומה בזמן הזה דרבנן, לא תיקשי לך למה לי שרבו חולין על התרומה, ואין די בתלייה, היות וקסבר ריש לקיש **בדרבנן נמי** – רבויא הוא דבעינן. אך בלא רוב, אין תולין לקולא.

אלא לרבי יוחנן, הסובר תרומה בזמן הזה דאורייתא – קשיא האיך אנו סומכים להתיר את הקופות משום "שאני אומר" כשלא רבו חולין על התרומה [תוספות], בתרומה דאורייתא? ⁽¹²⁾

ומשנינן: אמר לך רבי יוחנן: **הא** ברייתא זו **מני** [מי אמרה] **רבנן היא**, דסברי תרומה בזמן הזה דרבנן.

ואילו **אנא**, רבי יוחנן, **דאמרי כרבי יוסי**! ב-ב9

ולפניהם היו שתי סאין של תבואה, אחת של חולין ואחת של תרומה.

ונפלו אלו בתוך אלו, הסאין לתוך הקופות – הרי אלו מותרים, ואפילו קופת החולין, ואין חוששים שמא "נדמעה" קופת החולין על ידי סאת התרומה שנפלה לתוכה –

מפני שאני אומר [כלומר: יכול אני "לתלות" להקל, ולומר]:

הסאה תרומה – לתוך הקופה של תרומה נפלה, והסאה של חולין – בתוך הקופה של חולין נפלו.

ואמר ריש לקיש: והוא שרבו חולין שבקופת החולין על סאת התרומה, ונמצא כי אפילו אם נפלה התרומה לתוך קופת החולין, הרי היא בטילה ברוב. ולפיכך "תולים" לומר שהחולין לתוך חולין נפלו, והתרומה לתוך התרומה נפלה.⁽¹⁰⁾

ורבי יוחנן אמר: **אע"פ שלא רבו חולין על**

11. הקשו התוספות למה נחלקו ריש לקיש ורבי יוחנן על הברייתא המדברת בשתי קופות ולפניהם שתי סאין, ולא על המשנה בתרומות [פ"ז מ"ה] המדברת על שתי קופות ולפניהם סאה אחת, ואין ידוע להיכן נפלה?! וראה מה שתירצו.

וב"ם של שלמה" כתב, שבעל כרחנו המשנה מדברת כשרבו חולין על התרומה, שאם לא היה בכל קופה אלא סאה כשיעור התרומה, הרי לא היה מקום להסתפק להיכן נפלה, כי בקל יש להבחין באיזו קופה הוכפלה הכמות, וראה עוד שם.

12. כתבו התוספות והרשב"א, דהוה מצוי

בשאינו מינו, ולפיכך אינו בטל; וראה מה שכתב שם בביאור דעת הרי"ף בפת שאפאה עם הכותח.

10. רש"י. מן התורה תרומה בטילה ברוב, אלא שגזרו חכמים שתרומה המעורבת בחולין אינה מתבטלת אלא בתערובת שרבו בה החולין על התרומה ביחס של אחד למאה. אך אם יש ספק אם בכלל התערבה התרומה בחולין, הקילו חכמים להתיר במקום שיש אפשרות של "תליה", כדון כאן, שאנו "תולים" ואומרים, תרומה לתוך תרומה נפלה ולא לתוך החולין. ותלייה זאת היא קולא שהקילו חכמים בגזירתם, במקום שיש ספק אם גזרו בו, אך יש בו אפשרות של "תלייה".

ואולם ירושה שלישית — אין לה!

כלומר: אין צורך בירושה וקדושה שלישית, שקדושה שניה קיימת אף לאחר שגלו ישראל ממנה בחורבן בית שני, בימי טיטוס.⁽²⁾

ואמר רבי יוחנן: מאן תנא, מיהו התנא ששונה את סדר עולם? — רבי יוסי הוא!

ומכאן, שלדעת רבי יוסי, התרומה בזמן הזה היא מן התורה, כי קדושת הארץ לא בטלה.

וכאן שבה הגמרא לדברי רבי יוחנן, הסובר שאף על פי שלא רבו חולין על התרומה, הרי הקופות מותרות.

וקא סלקא דעתין השתא בביאור טעמו, כי הואיל ותרומה בזמן הזה דרבנן [לדעת תנא זה], לא צריך אפילו רוב כדי לבטל את התרומה בחולין, אלא כל שנתערבה התרומה בחולין⁽³⁾ הרי היא בטילה, ועל כן מותרות הקופות אף שאינני אומר "תרומה לתוך תרומה נפלה וחולין לתוך חולין נפלו"⁽⁴⁾,

קדושה שניה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא.

3. לשון רש"י הוא "אלא מכי איערב — בטל ליה". ופשוט לשונו משמע דאפילו תערובת של אחד באחד גם מותר. ואולם אי אפשר לומר כן, שהרי בהמשך הסוגיא אמרו לגבי מקוה "דלא נשקול רובו", ומבואר דרוב איסור ודאי לא מהני, וצריך לומר דאין הכי נמי ולשון רש"י לאו דוקא; וראה היטב בדברי הרשב"א בד"ה וסבר בתחלת דבריו.

4. הריטב"א תמה על פירושו של רש"י דלא נהירא כלל, דבהדיא קתני מתניתין "שאני אומר

לפי דעתו של רבי יוסי במשנתנו, הוא שאמרתי "מאכילה אפילו בחזה ושוק", כי אי אפשר לפרש בדעתו שלא אמר אלא בתרומה ומשום דתרומה בזמן הזה דרבנן [וכשיטתו של ריש לקיש בדעת רבי יוסי], שהרי רבי יוסי עצמו סובר שתרומה בזמן הזה דאורייתא כדמוכח מדבריו ב"סדר עולם".

דתניא בסדר עולם:

כתיב "והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך — וירשתה".

הרי שתי ירושות [כלומר קדושת ארץ ישראל על ידי ירושת וכניסת בני ישראל לארץ], במשמע, ולא יותר —

רק ירושה וקדושה ראשונה בימי יהושע,⁽¹⁾ וירושה שניה וקדושה שניה כשעלו מן הגולה בימי עזרא, יש להן לישראל.

שהקדושה הראשונה, מימי יהושע, בטלה כשגלו ממנה בחורבן בית ראשון, ומששבו מן הגולה נתקדשה קדושה שניה.

לאקשווי דאפילו כשרבו חולין על התרומה נמי לא נאמר "שאני אומר", וכמו שהוכיחו שם.

1. התוספות בשם ר"ח הביאו פירוש אחר: ירושה ראשונה היא ירושת אברהם יצחק ויעקב, וירושה שניה היא ירושת יהושע [וטעמו, משום דהכי משמע לשון הכתוב "אשר ירשו אבותיך וירשתה" שהרי פסוק זה נאמר קודם ירושת יהושע], ומירושת יהושע ואילך לא בטלה קדושה מן הארץ אף כשגלו; והתוספות הוכיחו שלא כפירוש הזה.

2. ענין זה נקרא בלשון חז"ל: קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא,

ולפיכך תמהינן:

וכי סבר רבי יוחנן שבדרבנן לא בעי רבויא,
אלא כל שנתערב איסור בהיתר, אפילו אחד
באחד, הרי הוא בטל? (5)

והא תנן: (6)

מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות,
מדוייקות, כשיעור הדרוש למקוה, אם נתן
סאה — של שאר משקין או מי פירות או
ציר ומורייס או תמד שהחמיץ שאינם כשרים
למקוה — לתוך המקוה, ונטל סאה מן
המקוה, הרי המקוה כשר.

כי מיד שנתנו את סאת מי הפירות לתוך
המקוה בטלים המשקים, ונעשו הם עצמם
כשרים למקוה.

ונמצא, שאף לאחר שנטל סאה, נשאר
במקוה ארבעים סאה מכוונות של מים
הכשרים למקוה. (7)

ואמר רבי יהודה בר שילא אמר רבי אסי
אמר רבי יוחנן:

לא הכשירו באופן זה, אלא עד רובו של
מקוה, כדמפרש לה ואזיל.

מאי לאו הכי קאמר: לא הכשירו אלא היכא
דנשתייר רובו של מקוה ממים כשרים, שלא
הכניס למקוה אלא י"ט סאין של מי פירות,
ונשאר במקוה רובו של מקוה ממים
כשרים. (8)

הרי למדת: אע"ג שאין הפסול אלא מדרבנן

שאר המשקין ומי פירות והציר והמורייס והתמד
משהחמיץ פעמים מעלין ופעמים שאינן מעלין,
כיצד, מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת
נפל לתוכו סאה מהם לא העלהו, היו בו ארבעים
סאה, נתן סאה ונטל סאה הרי זה כשר.

7. א. כתב רש"י: אבל איפכא [נטל סאה ונתן
סאה] לא, דכי נטל סאה ברישא חסר ליה, וכי
הדר מלייה הוה ליה מקוה חסר, דמשקין הללו
אין משלימין את המקוה.

ב. הריטב"א פירש את המשנה באופן אחר:
נתן סאה ונטל סאה המקוה כשר משום "שאני
אומר" אותה סאה שנתן היא אותה סאה שנטל;
[אבל רש"י כתב דבמקוה כיון שהכל מתערב אין
שייך לומר "שאני אומר", כדלקמן בהערה].

8. בשולחן ערוך יורה דעה [סימן רא סכ"ד] כתב
שיכול לעשות כן י"ט פעמים, ותמה רבי שלמה
איגר [בתשובתו שנדפסה בשו"ת רעק"א מהדו"ק
סימן רכא אות ט], דהניחא אם היה ברור לנו

חולין לתוך חולין נפלו" אלמא היינו טעמא
דמילתא, ועוד, היאך אפשר להתיר שום איסורא
דרבנן בלא שום רבייה כלל, דהא בכולהו איסור
דרבנן חוינן שהחמירו כעין של תורה.

ומיהו הצריכו לרש"י ז"ל לפרש כן, משום
מאי דפרקינן בסמוך "איבעית אימא שאני הכא,
דאיכא למימר שאני אומר", דאלמא מאן דמותיב
סבר דטעמא דהכא לאו משום "שאני אומר"
הוא, אבל אי אפשר לומר כן, מטעמא דכתיבנא;
ופירוש הריטב"א בסוגיא זו יתבאר בהערות
בהמשך הסוגיא.

5. והריטב"א פירש דהכי קאמר: וכי אטו לרבי
יוחנן אומרים "שאני אומר" אע"ג שלא נצטרף
לזה גם רוב היתר.

6. משנה זו היא במקואות פ"ז מ"ד, והכי תנן
התם: אלו פוסלין ולא מעלין המים בין טמאים
בין טהורים ומי כבשים ומי שלקות והתמד עד
שלא החמיץ, כיצד פוסלין ולא מעלין וכו', אבל

“שאני אומר”, כלומר בדברבנן תלינן לקולא לאמר: תרומה לתוך תרומה נפלה, וחולין לתוך חולין נפלו. (11)

וכאן שבה הגמרא למה שנחלקו ריש לקיש ורבי יוחנן בדעת רבי יוסי דמשנתנו, אם אנדרוגינוס ספיקא הוי או ודאי זכר הוי, ומקשינן:

תנן במשנתנו:

רבי יוסי אומר: (12) אנדרוגינוס נושא אשה, ומשמע נשואין גמורים והרי הוא כזכר ומאכיל את אשתו בתרומה דאורייתא, שאם לא כן היה לו לומר “אנדרוגינוס שקידש קידושו קדושינן” [תוספות (13)], ותיקשי

[ראה תוספת ביאור בהערות (9)], מכל מקום צריך שיהא רובו כשר. (10)

ומשנינן: לא כאשר ביארת את דברי רבי יוחנן, אלא הכי קאמר: לא הכשירו חכמים אלא באופן דלא נשקול רובו, שלא נטל כ”א סאין, ומיהו רובא לא בעינן כיון שהוא מדרבנן.

ואיבעית אימא: אין טעמו של רבי יוחנן גבי תרומה משום דסבירא ליה בדברבנן לא בעינן אלא שיתערב ואף שלא היה בו רוב לבטלו; והא דאמר רבי יוחנן שהקופות מותרות הואיל ותרומה בזמן הזה דרבנן —

שאני הכא — גבי קופות — דאיכא למימר

שבכל פעם שהוא נוטל סאה הרי הוא נוטל מן המים לברם, ניחא שפיר שאין יכול לעשות כן אלא י”ט פעמים. אבל האמת שבכל פעם שהוא נוטל מן המקוה אחר שעירב בה מי פירות מעורב בסאה שנוטל מי פירות לפי חשבון ואין כולו מים, ונמצא שיכול לעשות כן שלשים פעמים ויותר, וראה מה שהוסיף שם בזה; ומה שיישב אביו הגרעק”א בתשובה סימן רכב.

9. לשון רש”י הוא: “אלמא אע”ג דפסול שאיבה דרבנן, בעיא רובא בכשרות”.

והתוספות פירשו בפירושם השלישי, דמיירי גם בתמד שיש בו מים שפסולו הוא פסול מים שאובין, ועל כולם אמר רבי יוחנן “עד רובו”.

10. לדעת הריטב”א הכי פירושו: אלמא לא סמכינן א”שני אומר” אלא במקום שרבה הכשר על הפסול.

11. א. כתב רש”י: אבל הכא גבי מקוה ליכא למימר “שאני אומר” ונתחלה שאותה שנתן אותה שסאה הוא שנטל, שהמים מיד מתבלבלים

ואין לומר שחזר ונטלה.

ב. לדעת הריטב”א כוונת הגמרא לומר, דבאמת אף במקוה אין אנו מכשירים אלא משום “שאני אומר”, אלא דגבי קופות דשייך יותר לומר “שאני אומר” סגי בזה אף בלא רובא, אבל במקוה דלא שייך כל כך “שאני אומר”, כיון שהמים מתערבין, לא אמרינן ליה אלא בהצטרף רוב היתר.

12. כתבו התוספות: וא”ת היכי פריך מ”אנדרוגינוס נושא” אמילתיה דרבי יוסי, וצריך לדחוק שהוא סיוס מילתיה דרבי יוסי אף על פי שרבי יהודה מפסיק בינתיים.

13. עוד פירשו התוספות באופן אחר את הראיה ממשנתנו שהאנדרוגינוס ודאי זכר הוא, כי “נושא” משמע שהוא חייב לישא ומצווה הוא על פריה ורביה, הרי שודאי זכר הוא, [ומכאן הוכיח המנ”ח מצוה א אות ד שהאנדרוגינוס מוליד ודלא כהבית יוסף, ראה שם, ואולם מאיש אינו מוליד כן כתב שם המנ”ח].
ודבריהם צריכים ביאור, דילמא אנדרוגינוס

לריש לקיש הסובר בדעת רבי יוסי שהאנדרוגינוס ספק זכר הוא!?

ומשנינן: **תני, אם נשא נשוי.**

כלומר: לחומרא חיישינן, דהוי נישואין וצריכה גט ממנו כדי להנשא לאחר, אבל לא לקולא להאכיל את אשתו בתרומה דאורייתא.

ותמהינן עלה: והא "נושא" קתני, שמשמע לכתחילה, והיינו דהווי נישואין גמורים ואפילו להאכילה בתרומה דאורייתא.

ולטעמיך, מאי "אבל לא נישא" האנדרוגינוס לאיש?

כלומר: וליטעמיך דדייקת לישנא, היכי מתפרש לך "אבל לא נישא" דמשמע לכתחילה, פשיטא, דכיון דקתני "נושא" לכתחילה וחשיב ליה זכר מעליא —

אלא מאי, על כרחך הכי קאמר: אבל לא "נישא" דיעבד, ומד"אינו נישא" דסיפא בדיעבד "נושא" נמי דיעבד, [מתבאר עפ"י הריטב"א וראה מאירי].

אמרי בני הישיבה לדחות הדמיון: לא!

נושא — לכתחילה, משמע.

אבל לא נישא — דיעבד נמי, לא.

ומשמע שנישואי אנדרוגינוס לאשה, נישואין גמורים הם, ותיקשי לריש לקיש הסובר לרבי יוסי ספיקא הוי?!

ועתה מקשינן לרבי יוחנן, הסובר אליבא דרבי יוסי שאנדרוגינוס ודאי זכר הוא:

והא מדקתני סיפא: רבי אליעזר אומר: אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה כזכר —

מכלל זה אתה למד דתנא קמא, היינו רבי יוסי — **ספוקי מספקא ליה,** שהרי אם לא כן, במה נחלקו?!

ומשנינן: **בין למר [רבי אליעזר] ובין למר [רבי יוסי] מיפשט פשיטא ליה** שהאנדרוגינוס זכר הוא, ודקשיא לך, אם כן, במאי פליגי:

איכא בינייהו אם חייבין עליו סקילה משני מקומות [הבא עליו מאחוריו והבא עליו מלפניו]:

דמר רבי יוסי — סבר: חייבין עליו סקילה משני מקומות, וטעמא יליף לקמן פג ב מקרא, ⁽¹⁴⁾ שהוא חייב עליו גם מצד נקבותו [מלפניו] אף שודאי זכר הוא.

ומר רבי אליעזר — סבר: כזכר, ולא יותר מזכר.

במצוה א ובקומץ מנחה שם, דאפילו אם הוא ספק הרי הוא מוליד; והכי מסתברא שאין זה תלוי בזה, דיש לו אברי זכר ונקבה וכוחות של זכר ונקבה.

14. א. דכתיב: "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה", אי זהו זכר שיש בו שני משכבות, הוי

ספק זכר הוא, אלא שמספק חייב הוא לישא, דקיי"ל ספק דאורייתא לחומרא!?

ואין לפרש כוותם, דאת"ל שהאנדרוגינוס ספק זכר הוא, על כרחך שאינו מוליד, כי אם הוא מוליד הרי זכר הוא, והשתא מדקתני "נושא" כדי לקיים פריה ורביה ודאי מוליד הוא, וא"כ ודאי זכר הוא; זה אינו, שהרי כתב המנ"ח

ותמהינן: מנין לך לדחות את המשנה מפני הברייתא?

אדרבה נימא דליתא לברייתא מקמי מתניתין!

ומשנינן: מדשבקיה רבי יוסי לבר זוגיה [הואיל ובברייתא הניח רבי יוסי את רבי שמעון בן זוגו ששנה עמו במשנה], שמע מינה, הדר ביה חזר בו רבי יוסי ממה שאמר במשנה.⁽³⁾

ושמואל אמר: ליתא לברייתא, שמבואר בה דלרבי יוסי אנדרוגינוס ספיקא הוי — מקמי מתניתין, שמשמע ממנה דלרבי יוסי ודאי זכר הוא.

מה זכר אין חייבין עליו אלא הבא עליו ממקום אחד דהיינו מאחוריו, אף על אנדרוגינוס אין חייבין עליו סקילה אלא אם כן בא עליו במקום זכרות.

אמר רב:

ליתא למתניתין, שמבואר בה שהאנדרוגינוס מאכיל את אשתו בתרומה ואפילו בתרומה דאורייתא⁽¹⁾ ושמע מינה, שלרבי יוסי האנדרוגינוס ודאי זכר הוא — מקמי ברייתא, שטובר בה רבי יוסי שאנדרוגינוס ספיקא הוי.

דתניא: רבי יוסי אומר: אנדרוגינוס — בריה בפני עצמה הוא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה.⁽²⁾

כגון בריה שבמקומות אחרים, שאינו ספק, אלא "בריה" דקאמר הכא, היינו שהוא ספק כדקאמר "ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה". וביארו התוספות את החילוק בינו לבין טומטום "אבל טומטום אינו כן כמו אנדרוגינוס, שהוא ספק מחמת שהוא בריה משונה משום שיש לו זכרות ונקבות והוא ספק לעולם. אבל טומטום אינו כן, אלא ספק שהוא איש ודאי או אשה ודאית, אלא שהוא מכוסה ואין ניכר, ואם קידש ונקרע ונמצא זכר אגלאי מילתא דמתחילה היה זכר ודאי, וכן אם נתקדשה ונמצאה נקבה".

אבל הריטב"א כתב בשם הרמב"ן דהוא בריה מחודשת לגמרי שאינה לא זכר ולא נקבה, והלשון מעיד על פירוש בריה מחודשת לגמרי. ודעת הראב"ד בהלכות שופר ובהלכות תרומות שהאנדרוגינוס הוא חצי זכר וחצי נקבה.

3. פירש רש"י: "מדשבקיה רבי יוסי לרבי שמעון בן זוגיה דאיירי בהדיה במתניתין ואיירי בברייתא לחודיה, שמע מינה הדר ביה, ולא

אומר זה אנדרוגינוס.

ב. יש להסתפק למה לי קרא, ויש לפרשו בשני אופנים:

האחד: אין סקילה על ביאת זכר אלא דרך זכרותו.

השני: כיון שזכר הוא, נקבותו לאו מידי היא, ולא מקום שכיבה היא.

וראה במנחת חינוך אהא דמבואר בפ"ד דבכורים שהאנדרוגינוס — למאן דאמר ספק הוא — הרי הוא מטמא בלובן [זיבה] כאיש, ובאודם [נדות] כאשה, ונסתפק המנ"ח אם בעינן שיצא הלובן מן הזכרות והאודם מן הנקבות, או אפילו לובן מן הנקבות ואודם מן הזכרות, ודעתו נוטה דבכל גווני הרי הוא מטמא, ויש מקום לדמות ענין זה לכאן.

1. צריך ביאור למה לא פירש רש"י את ההוכחה ממה ששנינו "אנדרוגינוס נושא".

2. כתבו התוספות: האי "בריה", לא הוי פירושו